

Torsdag med THORS

16.6.83

SOM är ett outhärligt litet svenskt ord, som emellertid ibland smyger sig in i sammanhang där det inte borde vara med och där det ger meningen en osvensk prägel. Tag del av den varning prof. Thors förmedlar i dag — efter att ha skakat på huvudet åt några bakade "essor"!

En dam från mitt hemlandskap visade mig häromdagen omslaget till en bageriprodukt från norra Österbotten. På omslaget läses: **Essor**. Min vän reagerade mot formuleringen, och jag instämmer i hennes förargelse. Vi talar ju om ett **ess**. Ett sådant ord har inte **-or** i pluralis, utan flertalsformen är lika med singularis: det heter alltså ett **ess**, flera **ess**.

Ett helt annat ursprung än **ess** — som naturligtvis har namn efter sin likhet med bokstaven **S** — har uttrycket **vara** i sitt **esse** "ha det förträffligt, stortrivs". **Esse** är lån från medeltidslatinets **esse** "vara, väsen".

En läsare har skickat till mig en annonstext, som bär en alltför tydlig prägel av att vara översatt från finskan. Den första meningen i annonsen innehåller ett mycket vanligt fel, särskilt vanligt i översättningar från finskan. Det står nämligen: "som regionalutställningens organisator är X-gillet". Felet ligger i användningen av **som**. Det hör inte hemma i sådana konstruktioner, utan satsen skall lyda "Regionalutställningens organisator är" — snarast skulle jag dock skriva "Regionalutställningen organiseras av...".

Vi använder givetvis ofta **som** i betydelsen "i egenskap av, liksom". Men vi använder inte **som** tillsammans med former av **vara** i fall som det citerade, utan vi konstruerar satsen med **organisator**

som subjekt (och utan något **som**). I finskan står dylika fall det inledande ordet i **essiv** (med **-na, -nä**), subjektet är ett av de ord som följer, t.ex. **taiteilijaseura** i detta fall. Ett annat exempel av samma art är: "Professor under hans studieår var X. X." — ett satsbörjande **som** vore helt felaktigt och osvenskt.

I satsen med **som** i betydelsen "i egenskap av" förekommer däremot ett satsinledande **som**, t.ex. "Som far är jag mycket bekymrad", "Som idrottsman var han en av landets främsta".

I detta sammanhang kan nämnas motsatsen mellan uttryck som "han är en träkmåns", "han är en förbrytare", där predikativet uttrycker en karaktärs egenskap, och den vanliga typen "han är norrmann" (nationalitet), "han är snickare" (yrke). Uttryck av den senare, artikellösa typen är mycket vanliga. Det är att märka att tillsammans med ett adjektiv eller ett prepositionsuttryck står också den senare typen med artikel, t.ex. "han är en skicklig snickare", "hon gifte sig med en norrmann från Bergen".

Ett vanligt uttryck berörs i en fråga: **hälften dyrare** och **dubbelt dyrare**. "Är inte hälften lika med 50 % och dubbelt=200 %?"

Vid **dubbelt** anges egentligen höjningen eller ökningen med dubbelt (så dyr, så stor), och det innebär ökning till det dubbla, dvs. med 100 procent, så att det nya värdet o.s.v. är 200 procent av det förra. **Hälften större** är egentligen = en och en halv gång så stor, men brukas mycket ofta, otydligt nog, i en betydelse som motsvarar den som angetts för dubbelt (så stor etc.).

För länge sedan frågades det vad **begärning** "kant, bård, bräm" har för ett ursprung. — Det är egentligen av lågtyskt ursprung. Stammen innehåller ett ord med betydelsen "kil" o.dyl.; det motsvarar det äldre svenska **gere** "kil" (också brukat som personbinamn och bevarat i Ortsnamn som exempelvis **Gerby** nära Vasa, bildat till personbinamnet).

Carl-Eric Thors